

مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزشی اعضای هیأت علمی و اولویت‌بندی آن

Components of Educational Professional Ethics Faculty Members and its Priorities

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۲/۰۵/۱۲

تاریخ دریافت مقاله: ۹۲/۰۱/۰۹

Mohsen Farmahini Farahani
Akbar Rahnama
Leila Behnam Jam

محسن فرمهینی فراهانی *
اکبر رهنا **
لیلا بهنام جام ***

Abstract: This study sought to identify and prioritize the educational component of professional ethics from the perspective of the faculty. The research is survey descriptive. Statistical community consists of 1000 members of "Shahed University". Half of them are selected through random sampling method as study samples. The data collection tool is questionnaire that has been validated by experts. Reliability has been determined by Cronbach's alpha coefficient, /87. In analyzing the data, SPSS software was used to provide descriptive and analytical statistics. Finally, twenty-four components of educational professional ethics were recognized by the faculty members. The priorities in order include accountability and teaching students properly. The best way to strengthen professional ethics and try to prepare Charter Moral at the University.

چکیده: پژوهش حاضر، به دنبال بررسی شناسایی مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزش و اولویت‌بندی آنهاست. روش پژوهش توصیفی و جامعه آماری شامل کلیه اعضای هیأت علمی دانشگاه شاهد می‌باشند که نیمی از آنها به عنوان نمونه تحقیق انتخاب شده‌اند. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته است که اعتبارش از دید متخصصان مورد تأیید قرار گرفته و پایایی آزمون با ضریب آلفای کرونباخ علمی ۰/۸۷ تعیین شد. در تحلیل داده‌های حاصل از ابزار پژوهش طی برنامه SPSS از انواع آزمون‌های آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. که نهایتاً ۲۴ مؤلفه اخلاق حرفه‌ای آموزش توسط اعضای هیأت علمی مورد شناسایی قرار گرفت که مهمترین مؤلفه، مسؤلیت‌پذیری اساتید در قبال آموزش صحیح به دانشجویان بیان شده است. بهترین راهکار برای بهبود این امر، تلاش در جهت تهیه و تدوین منشور اخلاقی با عنوان منشور اخلاق حرفه‌ای آموزش در دانشگاه است.

Keywords: professional ethics, هیأت، آموزش، اخلاق حرفه‌ای، آموزش، هیأت، اخلاق حرفه‌ای، دانشگاه، علمی، دانشگاه.

* دانشیار دانشگاه شاهد (مسئول مکاتبات: farmahinifarahani@yahoo.com)

** استادیار دانشگاه شاهد

*** کارشناس ارشد تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش

مقدمه

دانشگاه از مهم‌ترین ارکان پیشرفت هر کشوری است که توجه شایانی را می‌طلبد و این در گرو داشتن اعضای هیأت علمی متخصص در رشته‌های مورد تدریس و نحوه آموزش مناسب با هزاره سوم است. تعمیق و گسترش ارزش‌های حاکم بر رفتار علمی و حرفه‌ای در همه سطوح دانشگاهی، می‌تواند موجب افزایش التزام اجتماعی استادان و دانشجویان و اعتماد بیشتر جامعه به دانشگاهیان و سلامت ارتباطات علمی و فعالیت‌های پژوهشی شود. همچنین، موضوعاتی از قبیل اخلاق علمی و مسؤولیت‌های اجتماعی و حرفه‌ای دانشمندان، بخشی از آموزش و پژوهش‌های علمی تلقی می‌شود. در مراکز آموزش عالی می‌توان در کنار آموزش‌های فنی، تکنیکی و مهارتی در کار، اخلاق حرفه‌ای را نیز در برنامه آموزش آنان گنجانده و بهترین راه برای انتخاب این مهم، نمود این ارزش‌ها در رفتار و گفتار اعضای هیأت علمی دانشگاه‌هاست؛ زیرا قشر جوان با دیدن این خصوصیات مطلوب ارزشی و رعایت آنها از جانب اساتید، تشویق به یادگیری آنها شده و در نهایت این ارزش‌ها در وجود ایشان درونی می‌شود. به نظر می‌رسد فعالیت‌هایی که در سال‌های اخیر با عنوان اخلاق در کار و اخلاق حرفه‌ای انجام گرفته، گام‌های نخستین بوده و به نتایج قابل قبولی دست یافته است. گسترش فعالیت‌های انجمن ایرانی اخلاق در علوم و فناوری، تأسیس گروه پژوهش «اخلاق حرفه‌ای» در دانشگاه تهران، برگزاری همایش اخلاق کسب و کار در بهمن ۱۳۸۵، و نگارش کتاب‌هایی در این زمینه با عناوین «اخلاق حرفه‌ای»، «موانع رشد اخلاق حرفه‌ای در سازمان‌ها» و «سازمان‌های اخلاقی» همگی نشان از رشد چشمگیر این فعالیت دارد.

هدف نخست ادیان الهی نیز آموزش و ارتقای اخلاق و پاگیری معنویت در جامعه انسانی بوده است؛ تا آنجا که پیامبر مکرم اسلام (ص) هدف محوری رسالت خود را تکمیل سجایای اخلاقی در روح و جان و رفتار انسان‌ها می‌داند. در این معنا اخلاق شالوده اصلی زندگی معنوی و بنیاد تعالی و تکاپوی زندگی انسانی به‌شمار می‌آید؛ اما با وجود چنین پشتوانه و گذشته‌ای که اخلاق در آن محور آموزش و عمل، و اشتغال افراد و اجتماع و نقطه جوشان نیروی پویایی جامعه اسلامی و ایرانی بوده است، جامعه کنونی ما از فقدان یا نقصان دغدغه‌های اخلاقی در حرف کارکردی خود رنج می‌برد (قراملکی و همکاران، ۱۳۸۶: ۷). ایرانیان عهد باستان نیز بر پایه آموزه‌های فرهنگی و آیینی خود، یادمانی چشم‌نواز از مقوله کار و اخلاق حرفه‌ای در ذهن بشر

بر جای نهاده‌اند (فتح‌اله‌زاده، ۱۳۸۶: ۱۰۷). پای‌بندی به مسؤولیت‌های اخلاقی در همهٔ مشاغل و سازمان‌ها منوط به شناخت دقیق و متمایز حقوق طبیعی افراد و عناصر محیط است و ممیزی اخلاقی در سازمان‌ها بویژه در مؤسسه‌های آموزشی و پژوهشی و فرآیند تولید علم، نیز محتاج مطالعه نظام‌مند است. اخلاقی‌سازی سازمان در گرو تغییر نگرش، افزایش دانش و مهارت مواجههٔ روشمند و اثربخش با معضلات اخلاقی در سازمان است (ابدی مهر، ۱۳۸۴: ۳). درونی شدن ارزش‌های فرهنگی یک کشور در معلمان و اساتید می‌تواند راهگشای ایجاد علاقه در معلم و متعلم شود و رعایت اصول اخلاق حرفه‌ای را جزء ارزش‌های پذیرفتنی از سوی آنان درآورد (لئو پل و سولومونو، ۲۰۱۰).

اخلاق حرفه‌ای، مجموعه‌ای از آیین‌نامه‌ها و مقرراتی است که عمل اخلاقی را برای آن حرفهٔ مشخص و خاص تعریف می‌کند و چارچوبی برای عمل و قضاوت اخلاقی یا غیراخلاقی هر حرفه محسوب می‌شود. مسؤولیت اخلاقی فرد در زندگی شغلی و محیط شغلی، مناسبات جدیدی را به میان می‌آورد که شامل ارتباط با مدیران بالا دست، همکاران هم سطح، مدیران و دیگر منابع انسانی زیردست، محیط زیست، جامعه و سایر افراد و نهادها و مستلزم مناسبات گوناگونی است که آن را اخلاق کار می‌نامیم. اخلاق حرفه‌ای، مفهومی بسیار وسیع‌تر از اخلاق کسب و کار دارد. اخلاق حرفه‌ای مفهوماً، اخلاق در زندگی فردی- شغلی و اخلاق سازمانی را نیز در بر می‌گیرد. هر کس که به کار مشغول است، با سه حوزهٔ اخلاق مرتبط است: اخلاق شخصی، اخلاق شغلی، و اخلاق سازمان، که هر سه اینها زمینه‌های مشترکی دارند (قراملکی، ۱۳۸۶).

بسیاری از افراد معتقدند که اخلاق حرفه‌ای با عنایت به توجه‌ای که به انجام کار درست دارد، صرفاً بدیهیات (خوب باش، دروغ نگو و ...) را مطرح می‌کند و از این رو، اخلاق کسب و کار را جدی نمی‌گیرد؛ در حالی که اخلاق حرفه‌ای می‌تواند یک عامل بازدارندهٔ قوی باشد (عبداللهی آرانی و ایمانی، ۱۳۸۵: ۲۲۲) و (فروود، ۱۳۸۶). امروزه دانشمندان اخلاق حرفه‌ای، به جای تعبیر خلق و خوی یا ملکه از تعبیر روان‌شناختی «الگوی رفتار ارتباطی» استفاده می‌کنند (ماهینی، ۱۳۸۶: ۱۷۸).

ودادهیر و همکاران (۱۳۸۷)، در پژوهشی با عنوان معیارهای اخلاقی در انجام کار عملی به این نتیجه رسیده‌اند که: رعایت اخلاق حرفه‌ای، ضمن آنکه بر کارکرد علم تأثیر مثبتی دارد، اعتماد اجتماعی نسبت به علم و اصحاب علمی را نیز افزایش

می‌دهد، بلکه فراتر از آن، اخلاق را برای کارکرد علم و توسعه آن اساسی می‌دانند. به عقیده آنان در شرایط ناهنجار و بی‌اخلاقی، علم قادر به تحقق اهداف خود نیست و با ناکامی‌های نهادی و حرفه‌ای بیشتری روبرو می‌شود.

خانی جزنی (۱۳۸۷)، در پژوهش اخلاق کار و وجدان کار در کارآفرینی به این نکته دست پیدا کرده است که ارزش‌هایی چون اخلاق، وجدان، تعهد، مسؤلیت‌پذیری و... در تبدیل اندیشه نو به محصول و ارائه آن به بازار چون واکنشگر در معادلات شیمیایی عمل می‌نماید و سبب می‌شود تا فرایند کارآفرینی تحت تأثیر این عوامل در مدتی کوتاه به نتیجه برسد.

ملیسا اندرسن و همکارانش در مؤسسه پژوهشی آکادیا، دانشگاه مینه‌سوتا، پژوهشی را با عنوان "بررسی ارزش‌های حرفه‌ای و مسائل اخلاقی در تحصیلات تکمیلی دانشمندان و مهندسان" با مشارکت ۲۰۰۰ نفر از دانشجویان دوره دکتری دانشگاه‌های امریکا انجام دادند. جامعه‌پذیری دانشگاهی در دوره‌های تحصیلات تکمیلی با زمینه گروه علمی، یعنی با عواملی همچون جوّ گروه آموزشی، ساختار گروه آموزشی و تجربیات دانشجویی مرتبط است، از این نظر، دانشجویان در یک بافت یا زمینه گروه آموزشی است که به طور رسمی یا غیررسمی، هنجارها، رفتارهای منجر به پاداش در پژوهش‌های دانشگاهی و رفتارهایی را که انحراف از هنجارهای مشترک علمی و دانشگاهی تلقی می‌شود می‌آموزند (ودادهیر و همکاران، ۱۳۸۷).

عاملی (۱۳۸۱)، در پایان نامه خود با عنوان «بررسی مبانی نظری اخلاق حرفه‌ای در اسلام» نتیجه می‌گیرد که اخلاق حرفه‌ای به عنوان شاخه‌ای از دانش اخلاق به بررسی تکالیف اخلاقی در یک حرفه و مسائل اخلاقی آن می‌پردازد و در تعریف حرفه، آن را فعالیت معینی می‌دانند که موجب هدایت فرد به موقعیت تعیین شده همراه با اخلاق خاص است. فراستخواه (۱۳۸۵)، در مقاله پژوهشی خود با عنوان «اخلاق علمی، رمز ارتقای آموزش عالی، جایگاه و ساز و کارهای اخلاقیات حرفه‌ای علمی در تضمین کیفیت آموزش عالی ایران» بیان می‌کند که وضعیت مسأله‌انگیز اخلاق علمی ما با رویکردهای اراده‌گرایانه و خطا انگارانه، قابل توضیح نیست، بلکه باید اولاً منطق محیطی، زمینه‌ای و ساختاری فهمیده شود و ثانیاً بسترهای تعاملی برای دست به کار شدن خود دانشگاه‌ها و انجمن‌های علمی و تخصصی و نهادهای حرفه‌ای فراهم شود؛ چرا که توسعه اخلاق حرفه‌ای، نه با پندها و اندرزها و با فرهنگ‌سازی‌های بیرونی (بویژه از نوع روشی آن) بلکه از طریق کنش‌های ارتباطی

خود یاران و ذی‌نفعان اجتماع علمی و دانشگاهی، و به صورت شیوع و انتشار درون‌زا، میسر می‌شود (فراستخواه، ۱۳۸۵: ۱۳).

بیرونی کاشانی (۱۳۸۴)، در پایان‌نامه خود با عنوان "تبیین مبانی اخلاق تدریس بر اساس فلسفه اخلاق اسلامی" به راهبردهایی اساسی در اخلاق تدریس دست یافته است که عبارتند از: مبتنی بودن اخلاق بر حرکت انسان به سوی خدا مطابق با ویژگی‌های فطری انسان؛ تأکید بر پرورش بعد عقلانی از جهت تأکید بر حکمت اعتبارها؛ لزوم تکریم انسان‌ها مبتنی بر کرامت ذاتی انسان؛ شناسایی نیازهای شاگردان و هماهنگی برنامه تدریس با سطح رشد اخلاقی آنان مبتنی بر نقش نیاز و خواسته‌های انسان در فرآیند اعتبارسازی؛ اهمیت آزادی و انتخاب شاگردان مبتنی بر ملازمت اخلاق با آزادی و عدالت؛ و لزوم عمل مبتنی بر استوار بودن اخلاق بر عاملیت انسان. تابعی و محمودیان (۱۳۸۶)، در مقاله پژوهشی خود با عنوان "اخلاق در پژوهشگری" مراحل تقویت روحی و روانی را در داشتن صفاتی مانند شناخت و معرفت، عزم و اراده، اندیشه و تفکر، جرأت و شهامت، صبر و مشورت می‌شمارند و صفاتی مانند یأس و غرور را باعث آسیب دیدگی و شکست در کار می‌دانند.

سرمدی و شالباف (۱۳۸۶)، در مقاله پژوهشی خود با عنوان "اخلاق حرفه‌ای در مدیریت کیفیت فراگیر به این نتیجه رسیده‌اند که سازمان‌ها، در عین توجه به اهداف خاص سازمانی نسبت به وظایف اخلاقی خود نیز در سازمان متعهد هستند و به عنوان نمونه می‌توان از میان آنها صداقت، صراحت، حفظ حریم شخصی، رازداری، امانت‌داری، پای‌بندی به قراردادهای و وفای به عهد را نام برد. اخلاق حرفه‌ای رابطه‌ای مستقیم با مسئولیت‌پذیری دارد و هر عنصری که با انسانیت انسان مرتبط باشد، از ارزش‌های اخلاقی در سازمان محسوب می‌شود.

رابین سون^۱ (۲۰۱۰)، در مقاله پژوهشی خود با عنوان "گزارش اخلاق حرفه‌ای" نتیجه می‌گیرد که آخرین نگرانی اساسی در این زمینه، عرصه کرامت انسان است که به نظر می‌رسد دست نیافتنی است.

در مورد رعایت اصول اخلاق آموزشی در دانشگاه در مقاله‌ای با عنوان "اصول اخلاقی در آموزش عالی" موری^۲ و همکاران (۲۰۰۷) به بیان اصول نه‌گانه‌ای پرداخته‌اند که مهم‌ترین آنها عبارتند از: اصل صلاحیت محتوا، اصل رشد دانشجویان،

اصل ارزیابی مناسب دانشجویان و اصل احترام به همکاران و مؤسسه. دیویس^۱ و والتون^۲ (۲۰۰۷)، در پژوهشی در حوزه اخلاق حرفه‌ای به این نتایج دست یافته است که اخلاق حرفه‌ای، موضوع گفت‌وگوی معاصر در میان کسب و کار حرفه‌ای است. در ایالت نبراسکا^۳ استانداردهای خاصی را برای مراکز آموزشی قائلند که رفتار آموزشی اعضای هیأت علمی را که شامل شرایط اخلاقی بودن، داشتن عملکرد حرفه‌ای، مهارت و خدمات حرفه‌ای، و قراردادی برای تعهدات آنهاست نیز در بر می‌گیرد توسط آموزش و پرورش این ایالت، اصول ذیل را به تصویب رسانده‌اند: تعهد به عنوان یک مربی حرفه‌ای؛ تعهد به دانشجویان؛ تعهد به عموم؛ تعهد به حرفه؛ تعهد به تمرین حرفه‌ای و استخدام. هدف کمیسیون آموزش و پرورش از تدوین این اصول، ترویج و اجرای استانداردهای حرفه‌ای برای مربیان آموزشی نبراسکا است (ونتز^۴، ۲۰۰۷). تکیه و تأکید اصلی کمپل^۵ و تیسن^۶ (۲۰۰۱)، در مقاله پژوهشی خود با عنوان "بررسی دیدگاه‌هایی در مورد پایه‌های اخلاقی نفوذ اخلاقیات در تدریس" بر نقش استاد به عنوان یک عامل معنوی و جهت‌گیری است که در جریان امور کلاس به سمت امور صحیح یا غلط هدایت می‌شود و این امور صحیح توسط استادان و محققان شناسایی می‌شود.

اخلاق حرفه‌ای به طور عام و اخلاق حرفه‌ای آموزش به طور خاص در بین اعضای هیأت علمی و دانشجویان منزلتی خاص دارد. در بسیاری از دانشگاه‌ها در سطح جهان آیین‌نامه‌هایی با عنوان کدهای اخلاق حرفه‌ای تدوین شده است و در این بیانیه‌ها بسیاری از ارزش‌های اخلاقی قابل احترام درج شده است؛ به عنوان مثال، ونتز (۲۰۰۶) در اثر خود تحت عنوان "کدهای اخلاقی" بر این باور است که استاد در جهت ایفای مسؤولیت‌های حرفه‌ای خود:

- نباید بر اساس نژاد، مذهب، رنگ، جنسیت، وضعیت تأهل، ریشه‌های ملی و قومی و شرایط معلولیت جسمی تبعیض قائل شود.

-
1. Davis
  2. Wallton
  3. Nebraska
  4. Vontz
  5. Campbell
  6. Thessen

- نباید از ابزارهای اجبار استفاده کند و به دانش‌آموزان، همکاران، اولیاء و اعضای هیأت مدیرهٔ مدرسه تعهدی خاص بدهد و یا رفتاری خاص در مقابل آنان از خود بروز دهد.

- نباید از رابطهٔ شغلی خود با دانشجویان در جهت اهداف و منافع شخصی و خصوصی سوء استفاده نماید.

- نباید از لحاظ جنسی به دانشجویان تعرضی نماید.

- نباید رفتارهای نادرست، ریاکارانه و دغل‌بازانه از او سر بزند و تصویری غلط از وظایف حرفه‌ای خود ارائه دهد.

- نباید آگاهانه و عمدتاً موضوعات درسی را پنهان یا به گونه‌ای دیگر جلوه دهد.

- نباید به دانشجویان کلاس خود به منظور کسب درآمد، تدریس خصوصی نماید؛ مگر اینکه این مسأله توسط شورای آموزش تأیید شود.

- نباید از امتیازات سازمانی در جهت منافع شخصی یا جهت‌گیری‌های سیاسی و یا فعالیت‌های حزبی سیاسی بهره‌برداری کند.

- نباید هیچ هدیه یا پیشکشی را که در قضاوت حرفه‌ای او اختلال ایجاد می‌کند، بپذیرد.

- نباید از سازمانی که به عضویت آن در آمده است (در آن استخدام شده است) تصویر غلطی ارائه دهد، و همواره محتاط باشد که بین دیدگاه‌های شخصی و سازمانی مرزی را قائل شود.

- نباید از امتیازات سازمانی در جهت منافع شخصی یا جهت‌گیری‌های سیاسی و یا فعالیت‌های حزبی سیاسی بهره‌برداری کند.

اعضای هیأت علمی از مهم‌ترین ارکان دانشگاه‌ها هستند و بقای امر تدریس در دانشگاه‌ها علاوه بر تخصص علمی در رشته‌های مورد نظر هر دانشگاه، به نحوهٔ رفتار حرفه‌ای و شخصی اساتید در مؤسسات آموزشی بستگی دارد. اخلاقی بودن و داشتن عملکرد حرفه‌ای، از نکات مهمی است که توجه اساتید را به خود جلب می‌کند

در این راستا، این پژوهش، به دنبال پاسخگویی به سؤالات زیر است:

۱. مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزش اعضای هیأت علمی کدامند؟

۲. اولویت‌بندی اخلاق حرفه‌ای آموزش از نظر اعضای هیأت علمی چگونه

است؟

این پژوهش صرفاً به شناسایی مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزش می‌پردازد و مؤلفه‌های اخلاق پژوهشی را مد نظر قرار نمی‌دهد.

روش انجام پژوهش

نوع پژوهش

پژوهش حاضر براساس نحوه جمع‌آوری داده‌ها، توصیفی- پیمایشی است و نظرات اعضای هیأت علمی را در زمینه مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای، در قالب پرسشنامه به تصویر کشیده شده است.

جامعه نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه اعضای هیأت علمی دانشگاه شاهد که در دانشکده‌های این دانشگاه تدریس می‌کنند، می‌شود. تعداد نمونه تحقیق، شامل ۵۰ درصد از اعضای هیأت علمی می‌شود، به شکل نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای در مورد این اعضا انجام شده است (از ۲۸۱ نفر هیأت علمی دانشگاه شاهد، ۱۴۵ هیأت علمی به عنوان نمونه تحقیق انتخاب گردید. از آنجا که تعدادی از هیأت علمی پاسخ ندادند و یا برخی از پرسشنامه‌ها ناقص بود، نهایتاً تحلیل روی ۱۲۳ نفر از اعضای هیأت علمی صورت گرفت).

درصد شرکت‌کنندگان در پاسخ‌دهی به پرسشنامه‌ها، اعضای هیأت علمی دانشکده مامایی و پرستاری ۵٪، پزشکی ۲۷/۷۵٪، دندانپزشکی ۱۲٪، علوم انسانی ۲۰/۳٪، علوم پایه ۹/۶٪، فنی مهندسی ۱۱/۷۵٪، کشاورزی ۵۷٪ و هنر ۶٪.

ابزار گردآوری داده‌ها

ابزار گردآوری اطلاعات (پرسشنامه) شامل پرسشنامه اعضای هیأت علمی است و پرسشنامه در این پژوهش، پرسشنامه محقق ساخته است و به منظور بررسی مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزشی اعضای هیأت علمی از منابع داخلی و خارجی احصاء شده است. روایی^۱ ابزارهای پژوهش نیز با استفاده از نظر صاحب‌نظران این حوزه تأمین شده است، بدین منظور از ۳۵ مؤلفه شناسایی شده ۲۴ مؤلفه تأیید شده و پایایی^۲ پرسشنامه‌ها نیز با استفاده از آزمون ضریب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه اعضای هیأت علمی ۰/۸۷ به دست آمده است. مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزش که به عنوان

گویه‌ها در ابزار پژوهش مورد استفاده قرار گرفته، با مطالعه مقالات و پژوهش‌های داخلی و خارجی مرتبط با موضوع پژوهش، کتاب‌های موجود در این زمینه و نظرات متخصصان این حوزه و تعدادی از اعضای محترم هیأت علمی تهیه و تنظیم شده است.

شیوه اجرا و مراحل انجام پژوهش

۱- مطالعه سوابق نظری و پژوهشی پیشین و جمع‌بندی یافته‌های حاصل از مطالعه سوابق نظری و پژوهشی. در پژوهش حاضر، مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزشی از منابع مختلف داخلی و خارجی مرتبط با موضوع تحقیق احصا شده است؛ به عنوان مثال، مؤلفه مسؤلیت‌پذیری از (ماهینی، ۱۳۸۶: ۱۷۸)، (خانی جزنی، ۱۳۸۷: ۹۲) و (فراستخواه، ۱۳۸۵). مؤلفه داشتن روحیه تحمل و بردباری از (خانی جزنی، ۱۳۸۷: ۹۳)، (ونتز، ۲۰۰۶) و (کمپل و تیسن، ۲۰۰۱) و مؤلفه انجام وظایف خود بر اساس عدل و انصاف از (ونتز، ۲۰۰۶)، (رایین سون، ۲۰۱۰) و (بیرونی کاشانی، ۱۳۸۴) و مؤلفه حفظ اسرار (ونتز، ۲۰۰۶) و (تقی‌زاده، ۱۳۸۸) گرفته شده است، به عنوان مثال از منظر فراستخواه، (۱۳۸۵) احساس مسؤلیت، حس پاسخگویی، انتقادپذیری، شفافیت، انصاف در قضاوت، پرهیز از جانبداری، امانتداری، احترام به قضاوت دیگران، صداقت حرفه‌ای، هنجارگرایی و... از مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای علمی است. جدول زیر، منابع استخراج مؤلفه‌های تحقیق را که از مطالعه منابع داخلی و خارجی استخراج شده‌است، نشان می‌دهد.

جدول (۱) منابع استخراج مؤلفه‌های تحقیق

ردیف	مؤلفه‌ها	منابع استخراج شده مؤلفه‌ها
۱	مسؤلیت‌پذیری اساتید در قبال آموزش صحیح به دانشجویان	سرمدی و شالباف (۱۳۸۶)، خانی جزنی (۱۳۸۷)، (ماهینی، ۱۳۸۶: ۱۷۸) (فراستخواه، ۱۳۸۵)
۲	فروتنی اساتید و پرهیز از تکبر	قراملکی (۱۳۸۶)، سرمدی و شالباف (۱۳۸۶)،
۳	احترام گذاشتن اساتید به قوانین آموزشی مؤسسه آموزشی	هووارد (۲۰۱۰)، کدهای اخلاق حرفه‌ای ایالت نبراسکا، شالبافیان (۱۳۸۸)، ودادهیر و همکاران (۱۳۸۷)، کمپل و تیسن (۲۰۰۱)
۴	قبول حق و گفتن "نمی‌دانم" در مورد مطالب علمی از جانب استاد	شالبافیان (۱۳۸۸)، کمپل و تیسن (۲۰۰۱)
۵	توجه به درخواست‌های قانونی دانشجو و انجام آن در کمترین زمان	موری و همکاران (۲۰۰۷)
۶	متعادل بودن رفتار استاد در سر کلاس درس	فرهود، (۱۳۸۹)

ردیف	مؤلفه‌ها	منابع استخراج شده مؤلفه‌ها
۷	داشتن روحیه همکاری و مشارکت اساتید با دانشجویان	موری و همکاران (۲۰۰۷) ساکی (۱۳۹۰)، رنسنیک (۱۹۹۸)
۸	دوری از توییح و سرزنش زیاد دانشجویان توسط اساتید	شالبافیان (۱۳۸۸)، رشیدی (۱۳۸۳)، ودادهیر و همکاران (۱۳۸۷)
۹	پرهیز از شوخی و طنزهای ناشایست	موری و همکاران (۲۰۰۷) ساکی (۱۳۹۰)
۱۰	حفظ اسرار دانشجویان توسط اساتید	(ونتز ۲۰۰۶) و (تقی زاده، ۱۳۸۸)
۱۱	داشتن انگیزه کافی برای تدریس	موری و همکاران (۲۰۰۷)، رنسنیک (۱۹۹۸)
۱۲	جلب اعتماد و احترام دانشجویان	موری و همکاران (۲۰۰۷)، رابین سون (۲۰۱۰)
۱۳	توجه به آراستگی ظاهر و پوشش مناسب توسط اساتید	موری و همکاران (۲۰۰۷) ساکی (۱۳۹۰)
۱۴	رعایت ادب و نزاکت در برابر دانشجویان	سرمدی و شالباف (۱۳۸۶) ساکی (۱۳۹۰) قراملکی (۱۳۸۶)
۱۵	انجام وظایف خود بر اساس عدل و انصاف	دیویس و والتون (۲۰۰۷)، ونتز (۲۰۰۷)، قراملکی (۱۳۸۶)
۱۶	عدم استفاده اساتید از امکانات دانشگاهی برای امور شخصی	موری و همکاران (۲۰۰۷) ودادهیر و دیگران (۱۳۸۷)
۱۷	عدم تأمین منافع مادی در قبال دادن نمره به دانشجویان	موری و همکاران (۲۰۰۷) فرهود، دارپوش (۱۳۸۹)
۱۸	عدم استفاده اساتید از دانشجویان برای انجام امور شخصی	ونتز (۲۰۰۶) موری (۲۰۰۷) ودادهیر و دیگران (۱۳۸۷)
۱۹	توجه به رشد تهذیب نفس و تعالی شخصیت در خود و دانشجویان	سرمدی و شالباف (۱۳۸۶) فرهود (۱۳۸۹)
۲۰	عدم تبعیض بین دانشجویان	ونتز (۲۰۰۶) فراستخواه (۱۳۸۵) ودادهیر و دیگران (۱۳۸۷)
۲۱	عدم تحقیر دانشجویان توسط اساتید	سرمدی و شالباف (۱۳۸۶) فرهود، (۱۳۸۹)
۲۲	پرهیز از داشتن هرگونه روابط خصوصی نزدیک با دانشجویان	سرمدی و شالباف (۱۳۸۶)، ونتز (۲۰۰۶) موری (۲۰۰۷)
۲۳	داشتن عدالت و انصاف در ارزشیابی و نمره دهی به دانشجویان	ونتز (۲۰۰۶)، رابین سون (۲۰۱۰)، بیرونی کاشانی (۱۳۸۴)، فراستخواه، (۱۳۸۵)
۲۴	داشتن روحیه تحمل، بردباری و سعه صدر در برخورد با دانشجویان از طرف اساتید	خانی جزنی، (۱۳۸۷)، ونتز (۲۰۰۶)، کمپل و تیسن (۲۰۰۱) قراملکی (۱۳۸۶)

- ۲- تهیه ابزارهای مقدماتی برای پاسخگویی و انعکاس ابزارها به صاحب نظران و کسب توافق در خصوص مؤلفه‌های مناسب (روایی) و همچنین اجرای آزمایشی ابزارهای مقدماتی تهیه شده تا کسب اعتبار لازم و تدوین نهایی ابزارها (پایایی).
- ۳- برآورد آماری تعداد نمونه مورد نیاز و نمونه‌گیری از جامعه مورد بررسی در دانشکده‌های دانشگاه شاهد.

۴- استخراج داده‌ها از ابزارها و تحلیل داده‌های حاصل در بررسی سؤال‌های اصلی پژوهش از دید اعضای هیأت علمی و دانشجویان در دانشکده‌های دانشگاه شاهد طی برنامه SPSS همراه با استفاده از انواع آزمون‌های آماری توصیفی و استنباطی.

روش تحلیل داده‌ها

در تحلیل توصیفی داده‌های حاصل از ابزارهای پژوهش، پس از ارائه فراوانی نتایج اظهارات پاسخ‌دهندگان، میانگین پاسخ به سؤالات محاسبه شده است؛ به علاوه از میانگین، درصد و انحراف معیار تبیین توصیفی داده‌های حاصل از جامعه پژوهش استفاده شده است. در تحلیل استنباطی داده‌های پژوهش با توجه به مقیاس داده‌ها از آزمون «تی تک متغیره»، و «آزمون فریدمن» استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

از مهم‌ترین یافته‌های جمعیت‌شناسی تحقیق حاضر می‌توان به این موارد اشاره کرد: ۹۰/۲٪ از نمونه‌های آماری دارای جنسیت مرد و ۹/۸٪ دارای جنسیت زن هستند. سطح تحصیلات نمونه‌های آماری ۴/۱٪ دارای مدرک فوق لیسانس و ۹۵/۹٪ دارای مدرک دکتری هستند. ۴/۱٪ دارای مرتبه علمی مربی، ۷۰/۷٪ دارای مرتبه علمی استادیاری، ۲۲/۸٪ دارای مرتبه علمی دانشیاری و ۲/۴٪ دارای مرتبه علمی استادی هستند. بیشترین سابقه تدریس اعضای هیأت علمی بین ۱۰ تا ۱۵ سال تدریس با ۶۶/۷٪ است. بیشترین پرسشنامه‌ها را اعضای هیأت علمی دانشکده ادبیات و علوم انسانی با ۲۵/۲٪ پر کردند.

بررسی سؤال اول پژوهش:

۱- مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزش اعضای هیأت علمی کدامند؟
به منظور بررسی سؤال اول پژوهش، ۲۴ سؤال در ابزار پژوهش (پرسشنامه اعضای هیأت علمی) تدوین شده بود. پایایی گویه‌های این پرسشنامه قبل از اجرای نهایی، تأیید و برای شناسایی نهایی مؤلفه‌های اخلاقی، دیدگاه ۱۲۲ نفر از اعضای هیأت علمی احصا شده و تحلیل در قالب شاخص‌های توصیفی (میانگین، انحراف استاندارد

و خطای انحراف استاندارد) و شاخص‌های استنباطی (آزمون t تک نمونه‌ای) صورت گرفت که نتایج آن در جدول (۱) ارائه شده است.

لازم به ذکر است که در بررسی این سؤال، با توجه به دامنه نمره‌گذاری گویه‌ها (۱ تا ۵) و محاسبه نمره مربوط به این بخش بر حسب این دامنه، میانگین فرضی جامعه ۳ در نظر گرفته شده است.

جدول (۱) نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای مربوط به میزان شناسایی مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزش اعضای هیأت علمی از دیدگاه اعضای هیأت علمی

سطح معناداری	df	t	خطای انحراف استاندارد	انحراف استاندارد	میانگین	مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای در حیطه آموزش
۰/۰۰۰	۱۲۲	۳۹/۹۴	۰/۰۴	۰/۴۶	۴/۶۸	مسئولیت‌پذیری اساتید در قبال آموزش صحیح به دانشجویان
۰/۰۰۰	۱۲۱	۲۸/۹۷	۰/۰۵	۰/۵۹	۴/۵۴	فروتنی اساتید و پرهیز از تکبر
۰/۰۰۰	۱۲۱	۲۷/۵۲	۰/۰۵	۰/۵۹	۴/۴۷	احترام گذاشتن اساتید به قوانین آموزشی مؤسسه آموزشی
۰/۰۰۰	۱۲۲	۸/۸۷	۰/۰۹	۱/۰۵	۳/۸۴	قبول حق و گفتن "نمی‌دانم" در مورد مطالب علمی از جانب استاد
۰/۰۰۰	۱۲۱	۱۶/۹۰	۰/۰۶	۰/۷۳	۴/۱۲	توجه به درخواست‌های قانونی دانشجو و انجام آن در کمترین زمان
۰/۰۰۰	۱۲۲	۲۱/۸۶	۰/۰۶	۰/۶۹	۴/۳۶	متعادل بودن رفتار استاد در سر کلاس درس
۰/۰۰۰	۱۲۰	۱۶/۵۸	۰/۰۷	۰/۸۱	۴/۲۲	داشتن روحیه همکاری و مشارکت اساتید با دانشجویان
۰/۰۰۰	۱۲۱	۱۲/۹۴	۰/۰۸	۰/۹۲	۴/۰۸	دوری از تویخ و سرزنش زیاد دانشجویان توسط اساتید
۰/۰۰۰	۱۲۲	۲۴/۱۹	۰/۰۶	۰/۶۸	۴/۴۸	پرهیز از شوخی و طنزهای ناشایست
۰/۰۰۰	۱۲۲	۲۶/۱۱	۰/۰۶	۰/۶۶	۴/۵۶	حفظ اسرار دانشجویان توسط اساتید
۰/۰۰۰	۱۲۲	۲۱/۴۲	۰/۰۶	۰/۷۰	۴/۳۵	داشتن انگیزه کافی برای تدریس
۰/۰۰۰	۱۲۱	۱۸/۴۴	۰/۰۶	۰/۷۶	۴/۲۷	جلب اعتماد و احترام دانشجویان
۰/۰۰۰	۱۲۱	۲۴/۶۶	۰/۰۵	۰/۶۲	۴/۳۹	توجه به آراستگی ظاهر و پوشش مناسب توسط اساتید
۰/۰۰۰	۱۲۲	۱۹/۹۳	۰/۰۶	۰/۷۲	۴/۳۰	رعایت ادب و نزاکت در برابر دانشجویان
۰/۰۰۰	۱۲۰	۲۱/۷۴	۰/۰۶	۰/۶۹	۴/۳۸	انجام وظایف خود بر اساس عدل و انصاف
۰/۰۰۰	۱۲۲	۱۲/۷۰	۰/۰۸	۰/۹۲	۴/۰۶	عدم استفاده اساتید از امکانات دانشگاهی برای امور شخصی

سطح معناداری	df	t	خطای انحراف استاندارد	انحراف استاندارد	میانگین	مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای در حیطه آموزش
۰/۰۰۰	۱۲۱	۲۵/۵۰	۰/۰۵	۰/۶۳	۴/۴۵	عدم تأمین منافع مادی در قبال دادن نمره به دانشجویان
۰/۰۰۰	۱۲۲	۱۳/۴۵	۰/۰۸	۰/۹۳	۴/۱۳	عدم استفاده اساتید از دانشجویان برای انجام امور شخصی
۰/۰۰۰	۱۲۲	۲۱/۷۶	۰/۰۶	۰/۶۶	۴/۳۰	توجه به رشد تهذیب نفس و تعالی شخصیت در خود و دانشجویان
۰/۰۰۰	۱۲۰	۱۳/۴۶	۰/۰۸	۰/۸۹	۴/۰۹	عدم تبعیض بین دانشجویان
۰/۰۰۰	۱۲۲	۱۸/۲۲	۰/۰۷	۰/۷۸	۴/۲۹	عدم تحقیر دانشجویان توسط اساتید
۰/۰۰۰	۱۲۲	۲۵/۳۶	۰/۰۵	۰/۶۲	۴/۴۳	پرهیز از داشتن هرگونه روابط خصوصی نزدیک با دانشجویان
۰/۰۰۰	۱۲۱	۲۰/۳۶	۰/۰۶	۰/۷۵	۴/۳۹	داشتن عدالت و انصاف در ارزشیابی و نمره‌دهی به دانشجویان
۰/۰۰۰	۱۲۲	۳۰/۹۲	۰/۰۴	۰/۵۳	۴/۴۸	داشتن روحیه تحمل و بردباری و سعه صدر در برخورد با دانشجویان از طرف اساتید
۰/۰۰۰	۱۱۱	۳۹/۴۸	۰/۰۴	۰/۳۵	۴/۳۳	کل (اخلاق حرفه‌ای)

در مجموع، مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای حاکی از بیانگر وجود تفاوت معنادار بین میانگین نمونه و میانگین فرضی جامعه در سطح معناداری $P \leq 0/01$ است ($t=39/48$; $sig=0/000$). نتایج حاکی از آن است که از دیدگاه اعضای هیأت علمی اهمیت مجموع مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای در سنجش اخلاق حرفه‌ای آموزش اعضای هیأت علمی در حد بالایی است.

به منظور بررسی اولویت‌بندی شناسایی مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزش در کل دانشکده‌های دانشگاه شاهد از دیدگاه اعضای هیأت علمی، تحلیل در قالب شاخص‌های توصیفی (میانگین رتبه‌ای) و شاخص‌های استنباطی (فریدمن) در جداول شماره (۲) و (۳) ارائه شده است.

بررسی سؤال دوم پژوهش:

۲- اولویت‌بندی اخلاق حرفه‌ای آموزشی از نظر اعضای هیأت علمی چگونه است؟ بررسی نتایج ارائه شده حاکی از آن است که از دیدگاه اعضای هیأت علمی، عناصر بیست و چهارگانه اخلاق حرفه‌ای بترتیب اولویت از مهم‌ترین تا کم‌اهمیت‌ترین عنصر عبارتند از:

- ✓ مسؤلیت‌پذیری اساتید در قبال آموزش صحیح به دانشجویان
- ✓ حفظ اسرار دانشجویان توسط اساتید
- ✓ فروتنی اساتید و پرهیز از تکبر
- ✓ پرهیز از شوخی و طنزهای ناشایست
- ✓ عدم تأمین منافع مادی در قبال دادن نمره به دانشجویان
- ✓ پرهیز از داشتن هرگونه روابط خصوصی نزدیک با دانشجویان
- ✓ داشتن روحیه تحمل و بردباری و سعه صدر در برخورد با دانشجویان از

طرف اساتید

- ✓ احترام گذاشتن اساتید به قوانین آموزشی مؤسسه آموزشی
- ✓ داشتن عدالت و انصاف در ارزشیابی و نمره‌دهی به دانشجویان
- ✓ داشتن انگیزه کافی برای تدریس
- ✓ توجه به آراستگی ظاهر و پوشش مناسب توسط اساتید
- ✓ انجام وظایف خود بر اساس عدل و انصاف
- ✓ عدم تحقیر دانشجویان توسط اساتید
- ✓ جلب اعتماد و احترام دانشجویان
- ✓ توجه به رشد تهذیب نفس و تعالی شخصیت در خود و دانشجویان
- ✓ متعادل بودن رفتار استاد در سر کلاس درس
- ✓ رعایت ادب و نزاکت در برابر دانشجویان
- ✓ داشتن روحیه همکاری و مشارکت اساتید با دانشجویان
- ✓ عدم استفاده اساتید از دانشجویان برای انجام امور شخصی
- ✓ عدم تبعیض بین دانشجویان
- ✓ عدم استفاده اساتید از امکانات دانشگاهی برای امور شخصی
- ✓ دوری از توییح و سرزنش زیاد دانشجویان توسط اساتید
- ✓ توجه به درخواست‌های قانونی دانشجو و انجام آن در کمترین زمان
- ✓ قبول حق و گفتن "نمی‌دانم" در مورد مطالب علمی از جانب استاد

جدول (۲) شاخص‌های توصیفی مربوط به شناسایی اخلاق حرفه‌ای آموزش در کل دانشکده‌های دانشگاه شاهد از دیدگاه اعضای هیأت علمی

رتبه‌ای میانگین	عناصر اخلاق حرفه‌ای	رتبه‌ای میانگین	عناصر اخلاق حرفه‌ای
۱۲/۶۷	عدم تحقیر دانشجویان توسط اساتید	۱۵/۱۹	مسئولیت‌پذیری اساتید در قبال آموزش صحیح به دانشجویان
۱۲/۳۵	جلب اعتماد و احترام دانشجویان	۱۴/۳۸	حفظ اسرار دانشجویان توسط اساتید
۱۲/۳۲	توجه به رشد تهذیب نفس و تعالی شخصیت در خود و دانشجویان	۱۴/۰۸	فروتنی اساتید و پرهیز از تکبر
۱۲/۲۴	متعادل بودن رفتار استاد در سر کلاس درس	۱۳/۸۱	پرهیز از شوخی و طنزهای ناشایست
۱۲/۲۰	رعایت ادب و نزاکت در برابر دانشجویان	۱۳/۶۱	عدم تأمین منافع مادی در قبال دادن نمره به دانشجویان
۱۱/۴۴	داشتن روحیه همکاری و مشارکت اساتید با دانشجویان	۱۳/۵۷	پرهیز از داشتن هرگونه روابط خصوصی نزدیک با دانشجویان
۱۱/۱۹	عدم استفاده اساتید از دانشجویان برای انجام امور شخصی	۱۳/۴۸	داشتن روحیه تحمل و بردباری و سعه صدر در برخورد با دانشجویان از طرف اساتید
۱۱/۰۰	عدم تبعیض بین دانشجویان	۲۱.۱۳	احترام گذاشتن اساتید به قوانین آموزشی مؤسسه آموزشی
۱۰/۸۷	عدم استفاده اساتید از امکانات دانشگاهی برای امور شخصی	۱۳/۱۴	داشتن عدالت و انصاف در ارزشیابی و نمره‌دهی به دانشجویان
۱۰/۸۳	دوری از توییح و سرزنش زیاد دانشجویان توسط اساتید	۱۳/۰۵	داشتن انگیزه کافی برای تدریس
۱۰/۵۲	توجه به درخواست‌های قانونی دانشجویان و انجام آن در کمترین زمان	۱۲/۸۴	توجه به آراستگی ظاهر و پوشش مناسب توسط اساتید
۹/۲۶	قبول حق و گفتن نمی‌دانم در مورد مطالب علمی از جانب استاد	۱۲/۷۵	انجام وظایف خود بر اساس عدل و انصاف

جدول (۳) نتایج آزمون فریدمن مربوط به شناسایی اخلاق حرفه‌ای آموزش در کل دانشکده‌های دانشگاه شاهد از دیدگاه اعضای هیأت علمی

سطح معناداری	df	Chi-Square	تعداد	
۰/۰۰۰	۲۳	۱۴۰/۹۹	۱۱۲	شناسایی اخلاق حرفه‌ای آموزش در کل دانشکده‌های دانشگاه شاهد از دیدگاه اعضای هیأت علمی

بررسی نتایج ارائه شده در جدول (۴) حاکی از آن است که از دیدگاه اعضای هیأت علمی، بین عناصر بیست و چهار گانه اخلاق حرفه‌ای، تفاوت معناداری در ترتیب اولویت در سطح معناداری ۰/۰۱ وجود دارد ($Chi-Square = 140/99$).

بحث و نتیجه‌گیری

در رابطه با شناسایی مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزش از دیدگاه اعضای هیأت علمی، نتایج حاکی از آن است که مهم‌ترین مؤلفه‌ها از دید اعضای هیأت علمی به ترتیب اولویت عبارتند از: مسئولیت‌پذیری اساتید در قبال آموزش صحیح به دانشجویان، حفظ اسرار دانشجویان توسط اساتید، فروتنی اساتید و پرهیز از تکبر، داشتن روحیه تحمل و بردباری و سعه صدر در برخورد با دانشجویان از طرف اساتید، پرهیز از شوخی و طنزهای ناشایست، احترام گذاشتن اساتید به قوانین آموزشی مؤسسه آموزشی، عدم تأمین منافع مادی در قبال دادن نمره به دانشجویان، پرهیز از داشتن هرگونه روابط خصوصی نزدیک با دانشجویان.

با توجه به اهمیت مؤلفه‌های بیان شده از سوی اعضای هیأت علمی، پنج مؤلفه اول را که از اهمیت بیشتری برخوردار بوده‌اند به بحث گذارده‌ایم: در ارتباط با اولین مؤلفه «مسئولیت‌پذیری اساتید در قبال آموزش صحیح به دانشجویان با میانگین ۴/۶۸»، باید گفت، احساس مسئولیت در امر آموزش از سوی اساتید، از مهم‌ترین جنبه‌های موفقیت تعلیم و تربیت است. تعهد به مسئولیت، ارتباط مستقیم با فطرت نیک انسانی دارد و امری مقدس است. استاد در قبال پروردگار، مؤسسه آموزشی که به آن تعهد سپرده و دانشجویان مسئولیت‌هایی به عهده دارد که اگر فرد مفهوم آن را بخوبی دریابد و از آن پاسداری کند، اجر و پاداش بی‌حساب را از آن خود ساخته است. در «مؤلفه حفظ اسرار دانشجویان توسط اساتید با میانگین ۴/۵۶» که دومین مؤلفه دارای اهمیت از دیدگاه اساتید است، حفظ حریم و آبروی افراد لازم است و تا آن زمان که ضرورتی ایجاب نکند کسی حق ندارد با آشکار کردن اسرار پنهان مردم، اسباب هتک آبرو و لکه دار شدن شخصیت اجتماعی آنان را فراهم آورد. فضای زندگی خصوصی افراد را نمی‌توان مورد تهاجم قرارداد، مگر اینکه افشاگری باعث حل یک بحران عمومی یا برجسته‌سازی یک مشکل اجتماعی شود. الگوی رسالت یعنی قرآن کریم نیز صریحاً به خودداری از تجسس و دخالت در حریم خلوص افراد

امر می‌کند: «و لا تجسسوا» (حجرات، ۱۲) پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله همچنین در نهی از ورود در حریم خصوصی زندگی مردم می‌فرماید: «لا تتبعوا عثرات المسلمین فانه من تتبع عثرات المسلمین تتبع الله عثرته و من تتبع الله عثرته یفضحه» در پی افشای حریم خصوصی مسلمانان نباشید؛ چرا که خداوند کسی را که این چنین کند درونش را فاش می‌کند و او را مفتضح سازد؛ پس نکته قابل توجه این است که دانشجویان با دید احترام به اساتید خود می‌نگرند و این نشان دهنده اعتماد بین طرفین در امر آموزش و پرورش است. افشای اسرار دانشجو ممکن است صدمات جبران‌ناپذیری به این امر وارد کند؛ در صورتی که جلب اعتماد دانشجو باعث تقویت و تثبیت رفتارهای مطلوب و کاهش رفتارهای نامطلوب در ایشان می‌شود.

سومین مؤلفه با عنوان «فروتنی اساتید و پرهیز از تکبر با میانگین ۴/۵۴» است. اعضای هیأت علمی دوری از تکبر و فروتنی اساتید را از مهم‌ترین مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزش می‌دانند. تکبر، عامل اصلی ضلالت و گمراهی انسان است. یافته‌های مذکور در مؤلفه‌های شناسایی فروتنی و پرهیز از تکبر، توجه به قوانین و مقررات، با نتایج تحقیقات خانی جزنی (۱۳۸۷)، شالبافیان (۱۳۸۸)، رشیدی (۱۳۸۳)، و دادهیر و همکاران (۱۳۸۷) و در مؤلفه‌های عدالت و انصاف، ارتباط کاری مناسب با همکاران، قبول مسؤلیت‌های حرفه‌ای با نتایج تحقیقات دیویس و والتون (۲۰۰۷)، و نتر (۲۰۰۷)، همسوست.

چهارمین مؤلفه با عنوان «داشتن روحیه تحمل، بردباری و سعه صدر در برخورد با دانشجویان از طرف اساتید با میانگین ۴/۴۸» است که یکی از ویژگی‌های مهم و برجسته استادان، برخورداری از سعه صدر و بردباری است. شرح صدر، ثمرات و نتایج بسیاری مانند گشادگی چهره دارد؛ زیرا بر اثر گشادگی قلب و دل انسان، همه اعضا و جوارح تابع آن هستند که بیشتر از همه در گشادگی چهره جلوه می‌یابد؛ چنانکه رسول‌خدا که مظهر تام شرح صدر بود، چنین توصیف شده است. «متبسم‌ترین مردم و گشاده‌روترین و خوشروترین آنها بود». عظوفت و لطف، یکی دیگر از نتایج شرح صدر، عظوفت و مهربانی با دیگران است؛ زیرا آن کس که روحش بزرگ باشد، مهر و عظوفتش شامل دیگر افراد نیز می‌شود و پیامبر (ص) نمونه تمام عیار عظوفت و مهربانی بود. یکی از نشانه‌های اشخاصی که شرح صدر یافته باشند، این است که پرده‌داری نمی‌کنند، کسی را رسوا نمی‌کنند و رفتار آنان را حمل بر صحت می‌نمایند.

پنجمین مؤلفه مهم از دیدگاه اعضای هیأت علمی، «پرهیز از شوخی و طنزهای ناشایست با میانگین ۴/۴۸» است که این نشان دهنده اهمیت این مؤلفه در بین اعضای هیأت علمی دانشگاه است. در دین اسلام آمده است که بذله‌گویی فرد مؤمن دوستانش را شاد می‌کند طنزهای ملایم اساتید در کلاس باعث سبکبالی و تفرج در کلاس شده و حالت جمود، خشکی و سنگینی را کم می‌کند، ولی با این حال، پرهیز از شوخی و طنزهای نامناسب نیز به مؤمنان توصیه شده است؛ چنان که امام علی (ع) در نهج البلاغه می‌فرماید: «یک شوخی به طور حتم کمی از عقل شوخی کننده را می‌برد». شوخی‌های بی‌مورد و ناشایست در کلاس، چه از جانب استاد و چه از جانب دانشجویان، سلب اعتماد دیگران را در پی دارد و ابهت و شخصیت فرد شوخی کننده را به زیر سؤال می‌برد.

نتایج حاکی از آن است که از دیدگاه اعضای هیأت علمی، اهمیت مجموع مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای در سنجش اخلاق حرفه‌ای آموزش اعضای هیأت علمی، در حد بالایی است. یافته‌های مذکور در ارتباط با مؤلفه‌های مسؤلیت‌پذیری و فروتنی، متعادل بودن، تعهد داشتن، احترام گذاردن به همکاران، با نتایج برهانی و همکاران (۱۳۸۸)، شالبافیان (۱۳۸۸)، مقیمی (۱۳۸۷)، کمپل و تیسن (۲۰۰۱) و ونتر (۲۰۰۷) و در مؤلفه‌های داشتن روحیه همکاری با همکاران، رعایت مقررات و قوانین سازمان، با فراستخواه (۱۳۸۵)، ودادهیر و همکاران (۱۳۸۷)، و در مؤلفه رعایت عدالت و انصاف و انجام وظیفه بر اساس عدالت با رایین سون (۲۰۱۰)، عاملی (۱۳۸۱)، خانی جزنی (۱۳۸۷)، پرهیز از روابط خصوصی نزدیک با دانشجویان با موری (۲۰۰۷)، همسوست.

در رابطه با سؤال دوم پژوهش یعنی «اولویت‌بندی اخلاق حرفه‌ای آموزش در دانشکده‌های پزشکی و غیرپزشکی دانشگاه شاهد نتایج آزمون تحلیل واریانس یکراهه حاکی از آن است که از دیدگاه اعضای هیأت علمی دانشگاه شاهد، اولویت‌بندی در دانشکده‌های دانشگاه، مؤلفه‌های فروتنی اساتید و پرهیز از تکبر، احترام گذاشتن اساتید به قوانین آموزشی مؤسسه آموزشی، قبول حق و گفتن "نمی‌دانم" در مورد مطالب علمی از جانب استاد، توجه به درخواست‌های قانونی دانشجویان و انجام آن در کمترین زمان، متعادل بودن رفتار استاد در سر کلاس درس، پرهیز از شوخی و طنزهای ناشایست، حفظ اسرار دانشجویان توسط اساتید، داشتن انگیزه کافی برای تدریس، جلب اعتماد و احترام دانشجویان، رعایت ادب و نزاکت در برابر دانشجویان،

عدم تأمین منافع مادی در قبال دادن نمره به دانشجویان، عدم استفاده اساتید از دانشجویان برای انجام امور شخصی، توجه به رشد تهذیب نفس و تعالی شخصیت در خود و دانشجویان، عدم تحقیر دانشجویان توسط اساتید، پرهیز از داشتن هرگونه روابط خصوصی نزدیک با دانشجویان و همچنین مجموع مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای تفاوت معناداری بین دانشکده‌های پزشکی و غیرپزشکی در سطح معناداری ۰/۰۵ وجود دارد و در سایر مؤلفه‌ها نیز تفاوت معناداری بین میانگین این دو گروه مشاهده نشد.

در انتها باید یادآوری کرد که گسترش دانشگاه‌ها و افزایش تعداد دانشجویان، نیاز به برنامه‌ریزی منظم دارد و برای یک تدریس مؤثر و کارا، نقش اعضای هیأت علمی، بارز است. اعضای هیأت علمی از مهم‌ترین ارکان دانشگاه‌ها هستند و بقای امر تدریس در دانشگاه‌ها، علاوه بر تخصص علمی در رشته‌های مورد نظر هر دانشگاه، به نحوه رفتار حرفه‌ای و شخصی اساتید در مؤسسات آموزشی بستگی دارد.

به منظور ارتقای اخلاق حرفه‌ای آموزش، راه‌های متعددی وجود دارد که از مهم‌ترین آنها متناسب با نتایج تحقیق می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. تدوین منشور اخلاق حرفه‌ای آموزش با استفاده از نظرات متخصصان اخلاق و صاحب‌نظران این رشته. در کشور ما در تعداد محدودی از دانشگاه‌ها این آیین‌نامه وجود دارد. صاحب‌نظران و اندیشمندان اخلاقی و تربیتی می‌توانند نقاط ضعف و قوت آیین‌نامه‌ها را دریافته و در پی تدوین منشور اخلاق حرفه‌ای آموزش برای دانشگاه برآیند این امر می‌تواند کمک شایان توجهی به اساتید و دانشجویان در جهت بهبود و ارتقای امر آموزش باشد. نیاز به تدوین منشور اخلاقی دانشگاهی در تحقیقات شالبافیان (۱۳۸۸)، کمپل و تیسن (۲۰۰۱)، ونتز (۲۰۰۷)، دیویس و والتون (۲۰۰۷)، لیبررا و همکاران (۲۰۰۴) نیز اشاره شده است. همان‌طور که هووارد (۲۰۱۰) نیز بیان می‌دارد، در محیط آموزش، آشنایی مدرسان با آیین‌نامه‌های تدوین شده در آن مؤسسه به پیشبرد اهداف کمک شایان توجهی می‌کند. اگر اساتید می‌خواهند به تمام اصول اخلاقی پایبند باشند باید آئین‌نامه حرفه‌ای خود را بلد باشند و بدانند که چطور این آئین‌نامه را صادقانه و از روی شایستگی بکار بندند.

۲. چاپ کتاب در زمینه‌های مختلف اخلاق تدریس، اخلاق دانشگاهی، اخلاق آموزش و آموزش اخلاقی.

۳. ارائه مقالات علمی پژوهشی در مجلات و فصلنامه‌های مرتبط با رشته‌های علوم انسانی.
۴. تشکیل کارگاه‌های آموزشی به منظور معرفی مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای آموزش و التزام جهت رعایت این مؤلفه‌ها از جانب اساتید.
۵. راه‌اندازی رشته‌های مربوط به اخلاق، خصوصاً اخلاق حرفه‌ای در دانشگاه‌ها.

منابع

- ابدی مهر، بهجت (۱۳۸۴). *اخلاق حرفه‌ای (ویژه اعضای هیأت علمی)*، دفتر مطالعات و آموزش نیروی انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز، ویرایش اول.
- بیرونی کاشانی، راضیه و باقری، خسرو (۱۳۸۶). مبانی و اصول اخلاق تدریس در فلسفه اخلاق اسلامی، *اخلاق حرفه‌ای در تمدن ایران و اسلام*، تهران: انتشارات مطالعات فرهنگی و اجتماعی، چاپ اول.
- تقی‌زاده، سلیمان (۱۳۸۸). اصول اخلاق حرفه‌ای چیست و ابعاد آن کجاست و چگونه می‌توان آن را محقق ساخت، *نشریه سازمان بسیج مهندسين*.
- خانی جزینی، جمال (۱۳۸۷). اخلاق کار و وجدان کار در کارآفرینی، *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری*، سال سوم، شماره‌های ۳ و ۴.
- ساکي، رضا (۱۳۹۰). اخلاق در پژوهش‌های آموزشی و مؤلفه‌های آن، *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری*، سال ششم، شماره ۲.
- سرمدی محمدرضا، شالباف عذرا (۱۳۸۶). اخلاق حرفه‌ای در مدیریت کیفیت فراگیر، تهران، *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری*، سال دوم، شماره ۳ و ۴.
- ظه‌ور، حسن و خلیج، محمد (۱۳۸۹). ارکان اخلاق مهندسی، *فصلنامه آموزش مهندسی ایران*، سال دوازدهم، ش ۶۶.
- عاملی، منیژه (۱۳۸۱). بررسی مبانی نظری اخلاق حرفه‌ای در اسلام، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران.
- فتح‌اله‌زاده، سید محمد (۱۳۸۶). اخلاق مشاغل در نزد پیشدادیان و کیانیان، *اخلاق حرفه‌ای در تمدن ایران و اسلام*، تهران، انتشارات مطالعات فرهنگی و اجتماعی، چاپ اول.
- فراستخواه، مقصود (۱۳۸۵). اخلاق علمی رمز ارتقای آموزش عالی، *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری*، شماره ۱.
- فرهود، داریوش (۱۳۸۶). آیا پرورش همان کسب و کار و حرفه است؟ *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری*، سال دوم، ش ۳ و ۴.
- فرهود، داریوش (۱۳۸۹). اخلاق آکادمیک در آموزش و پرورش، *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری*، سال پنجم، شماره ۳ و ۴.

قراملکی، احدفرامرز (۱۳۸۶). بر سر گنج، اخلاق حرفه‌ای در تمدن ایران و اسلام، تهران، چاپ اول.

قراملکی، احدفرامرز (۱۳۸۶). سازمان‌های اخلاقی در کسب و کار، تهران: انتشارات مجنون.

لشگری بلوکی، مجتبی (۱۳۸۷). چارچوب تدوین ارزش‌ها و اخلاق حرفه‌ای در پژوهش‌های علمی و فناوری، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال سوم، شماره ۱ و ۲.

ماهینی، سلمان (۱۳۸۶) مبانی و الگوهای اخلاق حرفه‌ای در نهج البلاغه، اخلاق حرفه‌ای در تمدن ایران و اسلام، تهران: چاپ اول.

ودادهیر، ابوعلی؛ فرهود، داریوش؛ قاضی طباطبایی، محمود و توسلی، غلامعباس (۱۳۸۷). معیارهای اخلاقی در انجام کار عملی، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال سوم، شماره‌های ۳ و ۴.

Campbell. E, Thiessen. D (2010). *Perspectives on the Ethical Bases of Moral Agency in Teaching*, university Toronto Canada, Information Eric

Howard. K (2010). *Principal and Ethics for Elementary and Junior High School Teacher*, Liberty University, Information Eric

Lou pool. M, Solomon. B (2010). *Ethics: A Model Curriculum for Teaching Professional Issues in University speech- Language pathology and Audiology Programs*, Purdue University West Lafayette

Murray. And others (2007). *Ethical Principles in university Teaching*, university of Manitoba

Resnik D, B (1998). *The Ethics of Science: An introduction*. London: Routledge

Rubenstein. S (2010). *Professional Ethics Report*, Advancing Science, serving, society

Vontz K, Clerc (2007). *Code of ethics*, Nebraska professional practices commission, state of Nebraska